

Uluslararası Örnekler Çerçevesinde Uluslararası Uyuşmazlıkların Barışçı Çözüm Yolları

İslam Safa KAYA¹

¹ Yrd. Doç. Dr., Kırıkkale Üniversitesi Hukuk Fakültesi, islamsafakaya@kku.edu.tr

Geliş Tarihi/Received:

12.06.2017

Kabul Tarihi/Accepted:

24.12.2017

Yayın Tarihi/Published:

27.12.2017

ÖZ

Uluslararası uyuşmazlıklarda kuvvet kullanımı, belli istisnalar dışında yasaktır. Böyle bir kuralın varlığı sebebiyle günümüzde uluslararası uyuşmazlıkların barışçı çözüm yöntemleri daha da önem kazanmıştır. Diplomatik ve yargısal yollar olarak ifade edilen bu yöntemler, tarihte birçok kez denenmiş, kimisinde başarılı kimisinde başarısız olunmuştur.

BM Antlaşması'nın 33. Maddesinde, uluslararası uyuşmazlıkların barışçı çözüm yolları sayılmıştır. Buna göre; görüşmeler, dostça girişim, arabuluculuk, araştırma, soruşturma, hakemlik, mahkeme, bölgesel örgütlere ve andlaşmalara başvurma ve ihtiyari diğer yollar, uluslararası uyuşmazlıkların barışçı çözüm yollarıdır.

Diplomatik çözüm yollarından görüşmelere örnek olarak Türkiye-Ermenistan görüşmeleri verilebilir. Bu görüşmeler başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Dostça girişim yoluna ise, Oslo Andlaşması ile sonlanan İsrail-Filistin müzakereleri örnek verilebilir. Burada Norveç'in dostane girişiminin, sorunu esaslı ve sürekli şekilde çözme de başarılı bir girişim olduğu ifade edilebilir. Arabuluculuğa örnek olarak ise Kıbrıs müzakereleri verilebilir. Dönemin BM Genel Sekreteri Annan'ın arabuluculuğunda gerçekleştirilen müzakereler sonuçsuz kalmıştır. Araştırma ve Soruşturma Komisyonları'ndan yakın tarihte ön plana çıkması ise Suriye Kimyasal Silah Araştırma ve Soruşturma Komisyonu'dur. Bu Komisyon, o döneme ilişkin önemli tespitler yapmıştır. Bir diğer yöntem olan uzlaştırma yoluna ise Filistin Uzlaştırma Komisyonu örnek verilebilir. Bu Komisyon da önemli çalışmalar yapmış olsa da sorunu kalıcı şekilde çözmeyi başaramamıştır.

Yargısal çözüm yollarından hakemliğe, 'Eritre-Yemen Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Tahkimi' örnek verilebilirken, mahkeme yoluna ise UAD'nin Kosova'ya ilişkin olarak vermiş olduğu danışma görüşü örnek gösterilebilir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası uyuşmazlıklar, uluslararası hukuk, barışçı çözüm.

The Peaceful Solutions Of International Disputes In The Frame Of International Samples

ABSTRACT

The use of force in international disputes is prohibited except for certain exceptions. Due to the existence of such a rule, peaceful settlement methods of international disputes have become more important nowadays. These methods, which are expressed as diplomatic and judicial ways, have been tried many times in history and some of them have failed, some of them have succeed.

In Article 33 of the UN Treaty, peaceful settlements of international disputes are considered. According to this; negotiations, friendly initiative, mediation, research, investigation, arbitration, court, applying to treaties and to regional organizations and other optional ways are the peaceful settlements of disputes.

Turkey-Armenia negotiations can be given as examples of negotiations through diplomatic solutions. These negotiations have failed. The Israeli-Palestinian negotiations that ended with the Oslo Treaty are examples of friendly initiatives. Here it can be said that the friendly initiative of Norway is a successful attempt to solve the problem basically and continuously. An example of mediation is Cyprus negotiations. The negotiations carried out under the auspices of UN Secretary General Annan remained inconclusive. The commission of the Research and Investigation Commission is the Syrian Chemical Weapons Research and Investigation Commission in the near future. This Commission has made important determinations on that turn. Another way of reconciliation is the Palestinian Reconciliation Commission. This Commission has also done important work but has not been able to solve the problem permanently.

Examples of judicial remedies include "Eritre-Yemen Marine Areas Restricted Arbitration", while the Court's case is the opinion of the ICJ regarding Kosovo.

Keywords: International disputes, international law, peaceful resolution.

1. GİRİŞ

İnsanın olduğu her yerde toplum olgusu, toplum olgusunun olduğu her yerde de fikir çatışması vardır. Fikir çatışması da, konu ve çatışmanın şiddetine göre karşılıklı kuvvet kullanımına dönüşebilmektedir. Bu tip şiddetli çatışmaların, yıkıcı ve tahrip edici silahları elinde bulunduran devlet tüzel kişileri arasında gerçekleşmesi durumunda sonuç hep trajik olmaktadır.

Toplumlar ve devletler arasındaki fikir çatışmasının kuvvet kullanımına dönüşmesinin engellenmesi için tarih boyunca çeşitli seviye ve nitelikte girişimler olmuştur. Barışçı çözüm yolları olarak ifade edilen bu yollar, uluslararası hukuktaki doğuşunu uluslararası teamül olarak gerçekleştirirse de yaşanan yıkıcı savaşlar ile zamanla yazılı hale dönüşmüş ve günümüzdeki modern yapısına kavuşmuştur.

Barışçı çözüm yollarının en eleştirilebilecek noktası, birçoğunun bağlayıcılık arz etmemesidir. Bu durum da bu yöntemlere olan ilgiyi azaltmakta, devletler doğrudan kuvvet kullanma yoluna gidebilmektedir. Bu sebeple uluslararası uyuşmazlıkların barışçı ancak yargısal yollarla çözülmesi daha tercih edilebilir hale gelmiştir. Zira bu yöntem birçok kez bağlayıcı sonuçlar doğurmaktadır.

Bu çalışmada her bir barışçı çözüm yolu örneklendirilerek açıklanmış ve bu yöntemlerin uluslararası uygulamadaki etkinliği ile başarısı tartışılmaya çalışılmıştır. Ayrıca Uluslararası Adalet Divanı'nın (UAD) yapısı ve yetkileri hakkında detaylı bilgi verilmiştir.

2. ULUSLARARASI UYUŞMAZLIKLARIN DİPLOMATİK ÇÖZÜM YOLLARI

Uluslararası uyuşmazlıkların diplomatik çözüm yolları; görüşmeler, dostça girişim, arabuluculuk, araştırma, soruşturma ve uzlaştırma şeklindedir.

2.1. Görüşmeler

Uluslararası hukukta görüşme, iki veya daha çok devletin aralarındaki bir uyuşmazlığı giderme, bir konuda ortak hareket etme veya akdedilecek bir sözleşme gibi konularda sözlü veya yazılı olarak iletişim kurmasıdır. Görüşmelerde, görüşülecek konunun taraflarının rızasıyla, taraflar dışında üçüncü devletlerin de gözlemci olarak yer alması mümkündür. Çok taraflı görüşmeler, kongre veya konferans olarak isimlendirilmektedir (Pazarıcı, 2013:455).

Bir uluslararası uyuşmazlık ortaya çıktığında öncelikle görüşme yönteminin denenmesi artık bir uluslararası teamül kuralı haline gelmiştir. Örneğin, Kuzey Denizi Kıta Sahaneliği Davası'nda taraf devletlerin anlamlı görüşme yapma mükellefiyetlerinin bulunduğu ifade edilmiştir (1969, 47). Ancak belli bazı konularda görüşme yöntemi pas geçilebilir. Bu gibi durumlarda, görüşmenin ön şart özelliğine dair herhangi bir uluslararası andlaşma hükmü veya uluslararası teamül kuralı bulunmuyor demektir.

Görüşme ve danışma birbirinden farklı müesseselerdir. Görüşmede, bir araya gelenler sorunu çözüme bağlama iradesi taşıırken danışmada ise böyle bir durum yoktur. Bu yönüyle danışma prosedürüne uygulamada çok sık başvurulmamaktadır.

2.1.1. Türkiye-Ermenistan Görüşmeleri

Eski Sovyetler Birliği'nin bir devleti olan Ermenistan'ın 1991 yılında bağımsızlığını kazanmasından hemen sonra Türkiye, Ermenistan'ı tanımıştır. Ancak Ermenistan ve Azerbaycan arasındaki Dağlık Karabağ hadisesi ve bu sebeple yaşanan savaş üzerine Türkiye, 1993 yılında Ermenistan sınırını tamamen kapatmıştır.

İki devlet arasındaki ilişkilerin normalleşme süreci ve görüşmelerin başlaması, dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün 2007 yılında dünya kupası maçı için Ermenistan'a gitmesi ile başlamıştır. 2007-2009 arasında devam eden görüşme süreci, 2009'da Zürih'te iki ülke arasında imzalanan "Türkiye Cumhuriyeti ile Ermenistan Cumhuriyeti Arasında Diplomatik İlişkilerin Kurulmasına Dair Protokol" (Zürih Protokolleri) ile sonuçlanmıştır. Protokole göre taraf devletler, "eşitlik, egemenlik, diğer ülkenin iç işlerine müdahale etmeme, toprak bütünlüğü ve sınırların dokunulmazlığı" ilkelerine saygılı olacaktır. Ayrıca Protokolde iki devlet arasındaki sınırın açılacağı öngörülmüştür.

Her ne kadar Protokol sonrasında taahhüt edilen hususların hiçbiri gerçekleşmese de Protokol öncesi süreç, uluslararası uyuşmazlıkların barışçı yolla çözüm yollarından görüşme sürecini tam manasıyla

yansıtmıştır. Zira burada önemli olan, görüşmelerin çözüm yönünde bir sonuca bağlanmış olmasıdır. Buradaki çözümsel sonuç ise Protokolün imzalanmasıdır. Protokol sonrasındaki süreç, artık yeni bir süreçtir ve görüşme süreciyle bağlantısı bulunmamaktadır.

2.2. Dostça Girişim

Dostça girişim, iki veya daha fazla devletin arasında ortaya çıkan uyuşmazlıkta tarafları ilk kez veya daha önce sonuçsuz kalan görüşmeler üzerine ikinci kez bir araya getirmek için bir üçüncü devletin veya uluslararası örgütün ortaya koyduğu çabadır. ‘‘Uluslararası Uyuşmazlıkların Barışçı Çözümüne İlişkin 1907 La Haye Sözleşmesi’’nin 2. Maddesi, uyuşmazlık ya da ciddi bir görüş farklılığı halinde kuvvet kullanımına başvurulmadan önce üçüncü bir devletin dostane girişimine veya arabuluculuğuna gidilmesini öngörmüştür.

Dostça girişim, taraflardan birinin veya her ikisinin talebi ile olabileceği gibi, üçüncü uluslararası hukuk kişinin re’sen harekete geçmesi ile de mümkün olabilir. Dostça girişim, taraflar için tavsiye niteliğindedir ve bağlayıcı özelliği yoktur. Dostça girişimi gerçekleştiren üçüncü uluslararası hukuk kişinin bu fonksiyonu, tarafları bir araya getirerek müzakerelere başlamasını sağlamakla sona erer (Reçber, 2016:452). Yani, müzakerelerde hazır bulunma ve müzakereleri sonuca bağlama görevi yoktur.

2.2.1. Oslo Andlaşması

1993 yılında Norveç’in, İsrail ile Filistin’in o dönemdeki resmi temsilcisi durumundaki Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) arasında, barış sürecine ilişkin müzakerelerin başlaması amacıyla yaptığı dostane girişim ile müzakereler Oslo’da başlamış ve resmi adı ‘‘Geçici Yönetim Düzenleme İlkeleri Bildirgesi (Declaration of Principles On Interim Self-Government Arrangements) olan ve ‘‘Oslo Andlaşması’’ olarak bilinen andlaşmanın Washington’da 13 Eylül 1993 tarihinde akdedilmesiyle sona ermiştir.

Norveç, bu olayda, dönemin FKÖ lideri Yasir Arafat’ın isteği üzerine dostane girişimde bulunmuş ve sonrasındaki müzakerelerin taraflar arasında belli bir süre gizlilik içerisinde yürütülmesini sağlamıştır.

2.3. Arabuluculuk

2.3.1. Tarihsel Süreç

Arabuluculuk yöntemi, etkili bir barışçı çözüm yoludur ve 19. Yüzyılın başlarına giden bir geçmişi vardır. Teamül hukuku olarak gelişen bu yöntem, ‘‘Uluslararası Uyuşmazlıkların Barışçı Çözümüne İlişkin 1907 La Haye Sözleşmesi’’ ile yazılı hale gelmiştir. Sözleşmenin yukarıda da ifade edilen 2. maddesinde dostça girişim ve arabuluculuk yöntemlerinin birlikte düzenlenmiş olması, aslında bu iki yöntemin birbirine benzediğini de göstermektedir.

2.3.2. Arabuluculuk Kavramı

Arabuluculuk, barışçı çözüm yollarından görüşme ve dostane girişimin başarısız olduğu durumlarda devreye girer. Arabuluculuk, bu iki yöntemden bir seviye daha ileridedir ve üçüncü uluslararası hukuk kişinin buradaki müdahalesi daha yoğundur. Uygulamada arabulucuların, sadece tarafları bir araya getirerek çekilmediği, aynı zamanda müzakerelere katılarak çözüm önerileri sundukları görülmektedir (Buergenthal ve Maier, 1985:66).

Sonuç olarak arabuluculuk, iki veya daha çok taraflı bir uluslararası uyuşmazlığın barışçı çözümü için üçüncü bir devletin, uluslararası örgütün ya da etkili bir gerçek kişinin devreye girerek tarafları buluşturması, müzakerelere de katılarak çözüm önerileri sunmasıdır.

2.3.3. Arabuluculuğun Özellikleri

Uyuşmazlığın taraflarının rızasının olmadığı arabuluculuk girişimi başarısızlıkla sonuçlanacaktır. Arabuluculuk yöntemi; karşılıklı çıkar dengesi, bağımsız karar alabilme ve konsensüs prensipleriyle bağlantılıdır (Bozkurt vd., 2003:221). Bu yöntemin ekonomik oluşu, sonuca odaklı olup çözüm üretebilen özelliğe sahip olması, yönetime olan rağbeti artırmaktadır. Bu açıdan uluslararası kamuoyunun realitesine de uygunluk taşımaktadır (Bercovitch vd, 1991:7).

Arabulucu, üçüncü bir devlet olabileceği gibi, bir uluslararası örgüt ya da etkili bir gerçek kişi de olabilir. Arabulucu, taraflardan birinin veya tüm tarafların çağrısı üzerine devreye girebileceği gibi re’sen

de harekete geçebilir. Re'sen harekete geçme durumunda da şüphesiz ki bu konuda uyuşmazlık taraflarının rızası gerekecektir.

Arabuluculuk, isteğe bağlı bir müessesedir ve bu istek hem uyuşmazlığın tarafları hem de arabulucu için geçerlidir. Yani, tıpkı tarafların arabulucuyu kabul etmeme ihtimalleri olduğu kadar, arabulucunun da kendisine bu yönde yapılan bir isteği geri çevirmesi mümkündür. Bu durum, müzakerelerin sonucunun bağlayıcı olmaması durumunu da doğurmaktadır. Yani arabuluculuk üçüncü uluslararası hukuk sujesi için bir yükümlülük değil, bir haktır.

Arabuluculuk müessesesinin isteğe bağlı olma özelliğinin istisnası, bu yöntemi taraflar için bağlayıcı hale getiren bir uluslararası andlaşmanın varlığıdır. Yani eğer taraflar, belli uyuşmazlık konularında arabuluculuk teklifini kabul etme veya arabulucu talebinde bulunmayı bir uluslararası andlaşma ile kabul etmişlerse, bu takdirde artık arabuluculuk yöntemi zorunlu hale gelir.

Arabuluculuğun yararları yanında bir kısım zararları da mevcuttur. Örneğin, uyuşmazlığın taraflarına doğrudan müdahale etme riski taşımaktadır. Gerek bu tip riskleri, gerekse de oluşabilecek siyasi etkileri bertaraf etmek için artık uygulamada devletler yerine uluslararası arenada etkili gerçek kişiler arabulucu olarak devreye girmektedirler (Dupuy, 1992:68).

Arabulucunun görevi, tarafların arabulucunun önerilerinden birine uyararak veya kendi aralarında ürettikleri farklı bir yol ile uyuşmazlığı çözmeleriyle sona erebileceği gibi, tarafların farklı bir barışçı çözüm yolunu tercih etmesiyle de son bulabilir.

Arabuluculuğun ortaya çıkardığı netice taraflar için bağlayıcı değildir. Zira bu müessese, bir hakemlik veya mahkeme değildir. Arabuluculuk ile dostça girişim birbirine benzer yöntemlerdir. Ancak arabuluculukta, dostça girişimden farklı olarak arabulucu sadece tarafları bir araya getirmekle yetinmez. Aynı zamanda müzakerelere katılır, çözüm önerileri sunar. Bu özellikleri nedeniyle dostça girişimden bir basamak daha etkili bir barışçı çözüm yoludur.

2.3.4. Kıbrıs Müzakereleri

Kıbrıs adasındaki mevcut siyasi durumun aşılacak bir çözüme ulaşılabilmesi için adanın temsilcileri olan Türk ve Rum kesimleri sık sık bir araya gelmekte ve müzakereler yapmaktadır. Bunlardan en önemlisi 2004 yılında ortaya çıkan Annan Planı'dır. O dönemki BM Genel Sekreteri olan Kofi Annan, arabulucu durumunda olan BM'nin en üst düzey temsilcisi olarak tarafları bir araya getirmiş ve uzun süren müzakerelere eşlik etmiştir. Plana göre, Kıbrıs adasının İngiliz üsleri bölgesi dışındaki bölgeleri bağımsız ve federal nitelikte bir devlet olacak şekilde birleştirilecektir. Ayrıca, Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'ndeki bakanlıkların en az üçte biri Türklerin olacaktır. Devlet başkanlığı ve başbakanlık makamları da 10 aylık periyotlarla Türkler ve Rumlar arasında değiştirilecektir.

Müzakereler neticesinde adadaki iki başlı yapının ortadan kaldırılarak tarafların adil temsiline sağlandığı tek bir devlet yapılanmasını öngören bir plan ortaya çıkmış ve bu plan KKTC ve GKRY halkları nezdinde referanduma sunulmuştur. Nisan 2004'te KKTC ve GKRY'de oylamaya sunulan plan, Türk tarafınca % 64,91 oranında kabul edilmesine rağmen, Rumlar'ın %75,38 red oyu sebebiyle yürürlüğe girememiştir.

KKTC halkı, referandumda plana tam destek verirken GKRY halkı bu planı reddetmiştir. Ancak yine de GKRY, adanın tek temsilcisiymiş gibi "Kıbrıs Cumhuriyeti" adı altında AB'ye kabul edilmiştir. Bu yönüyle AB'nin tarafsızlığı önemli ölçüde zarar görmüştür.

Annan Planı süreci, tam bir arabuluculuk örneğidir. Zira; tarafları bir araya getirme, toplantıları düzenleme, müzakerelere katılma, çözüm önerileri sunma ve nihayetinde bir çözümün hayata geçmesi için tarafları uzlaştırma unsurlarının tamamı bu örnekte mevcuttur. Halk iradeleri neticesinde sorunun çözülememiş olması ise arabuluculuğun fonksiyonsuz olduğu anlamına gelmemektedir.

İçinde bulunduğumuz zaman diliminde de yeni bir Kıbrıs müzakeresi yürütülmektedir. 2016 Kasım ayında bir araya gelen tarafların masadan kalkmaları sonrasında 2017 Ocak ayı itibarıyla taraflar tekrar Cenevre'de

müzakerelere başlamışlardır. Bu kez de yine BM, arabulucu olarak görev yapmakta olup, BM'yi Genel Sekreter Guterres temsil etmektedir.

2.4. Araştırma ve Soruşturma Komisyonları

Barışçı çözüm yolu olarak soruşturma komisyonları, ilk kez yazılı olarak "Uluslararası Uyuşmazlıkların Barışçı Çözümüne İlişkin 1907 La Haye Sözleşmesi"nde yer almıştır. Bir uluslararası vakianın veya uyuşmazlığın çözümü için tarafsız ve bağımsız gerçek kişilerden oluşturulan heyet, soruşturma komisyonu olarak adlandırılır.

Yakın tarihte, soruşturma komisyonlarının aynı zamanda araştırma ile de yetkilendirildikleri görülmektedir. Özellikle BM İnsan Hakları Konseyi'nde bu yönde yapılanmalar vardır (Reçber, 2016:456). Bu sebeple artık bu komisyonlar, araştırma ve soruşturma komisyonları olarak ifade edilmektedir. Zaten soruşturma ifadesi, doğası gereği araştırma fiilini de bünyesinde barındırmalıdır.

Sözleşme'nin 9. Maddesine göre taraf devletler, kendi onur ve esaslı çıkarlarına ilişkin olmayıp maddi bazı vakıaların tarafsız ve bağımsız şekilde incelenip ortaya çıkarılması için alanında uzman kişilerden müteşekkil bir soruşturma komisyonu oluşturulmasını faydalı görürler.

10. madde ise usule ilişkindir. Buna göre, uyuşmazlığın tarafı olan devletler, kendi aralarında yapacakları bir sözleşme ile soruşturma komisyonu kurabilir. Bu sözleşmede, uyuşmazlığın ne olduğu, komisyonun kuruluş biçimi ile yetkilerinin neler olduğu belirtilmelidir.

Araştırma ve soruşturma komisyonu, uyuşmazlık konusuna ilişkin tüm incelemeleri yaptıktan sonra bir rapor hazırlar. Bu raporda uyuşmazlığa ilişkin tüm tespitlerin yapılması gereklidir. Ancak komisyon tarafından hazırlanan rapor, bağlayıcı değildir. Araştırma ve soruşturma komisyonu, taraflarca veya BM gibi uluslararası bir örgüt tarafından hakemlik organı gibi oluşturulmuş olsa da hakemlik müessesesinin özelliklerini taşımaz. Özellikle bağlayıcı olmayan kararları bağlayıcı hale gelmez.

Uluslararası soruşturma komisyonlarının bir diğer kuruluş dayanağı da BM Şartı'nın 34. Maddesidir. Buna göre BM Güvenlik Konseyi (BMGK), bir uluslararası uyuşmazlığın doğması ve sürmesi halinde dünya barış ve güvenliğine zarar verecek boyuta ulaşıp ulaşmayacağını denetlemek üzere bir soruşturma komisyonu kurabilir.

2.4.1. Suriye Kimyasal Silah Araştırma ve Soruşturma Komisyonu

Yukarıdaki açıklamamıza paralel şekilde, yakın tarihte BMGK'nin devreye girerek Suriye'de kimyasal silah kullanımı konusunda bir araştırma-soruşturma komisyonu kurulmasını talimatlandığı görülmektedir. Bu çerçevede 2015'in Eylül'ünde, Suriye'de kimyasal silah kullananların belirlenmesi için BM Genel Sekreteri Ban Ki-mun'un BMGK'ye sunduğu uluslararası bağımsız soruşturma komisyonu, Rusya dahil tüm üyeler tarafından kabul edilmiştir (www.trthaber.com). Komisyon, yapmış olduğu araştırma ve soruşturma neticesinde daha önce yine BM bünyesinde oluşturulan komisyonların tespit ettiklerine ilaveten, 2015 yılının Mart ayında İdlib'te rejim güçlerince kimyasal silah (klorin gazı) kullanıldığını tespit etmiştir (www.trthaber.com). Ayrıca yine farklı tarihlerde kurulan bağımsız soruşturma komisyonları da gerek rejim güçlerinin gerekse bölgedeki terör örgütlerinin defalarca kimyasal silah kullandığını ortaya koymuştur.

2.5. Uzlaştırma

Uzlaştırma, uyuşmazlığın taraflarının bağımsız bir organ oluşturarak, bu organdan konuyu incelemelerini ve kendilerine çözüm önerileri sunmalarını istemeleri yöntemidir. Arabuluculuktan farkı, bu yöntemde tarafların kurduğu bağımsız bir organın çözüm önerileri sunuyor olmasıdır. Bu sayede arabuluculuktaki siyasi etkilerden de uzak, objektif bir sonuca ulaşılabilmesi de daha çok mümkün olabilecektir.

Uzlaştırma yöntemine, kural olarak uyuşmazlığın doğmasından önce, tarafların aralarında yapacakları bir andlaşmada bu yöntemi zorunlu kabul etmesi ile başvrulur. Ancak uyuşmazlığın doğumundan sonra ve bir zorunluluk olmasa dahi yine bu yöntemin uygulanmasında bir engel yoktur. Uzlaştırma için kurulan bağımsız organ, uzlaştırma komisyonu olarak ifade edilir.

Uzlaştırma komisyonunun oluşumu hakemlik müessesesi ile benzerlik göstermektedir. Bu komisyonlar genellikle üç ya da beş kişiden oluşur. Kural olarak usul, tarafların seçtikleri birer ya da ikişer üyenin kalan üye veya üyeleri belirlemesidir. Ancak taraflar, üyelerin tamamını kendi aralarında da belirlemeyi kabul etmiş olabilirler.

Eğer uyuşmazlık çıkmadan önce andlaşma ile oluşturulan bir uzlaştırma komisyonu mevcutsa, üyeleri de taraflarca belirlenmiştir. Bu belirleme, genellikle üç beş yıllık süreler için yapılır. Bu tip komisyonlara sürekli komisyon adı verilir. Ancak eğer uzlaştırma komisyonu, uyuşmazlık ortaya çıktıktan sonra kurulmuşsa bu durumda sürekli olmayan komisyondan bahsedilir.

Yukarıda da ifade edildiği gibi, uzlaştırma yöntemi genellikle andlaşmalarla zorunlu olarak öngörülen bir yöntem olduğu için, komisyona üye seçme görevinin taraflardan birince yerine getirilmemesi ya da her iki tarafın birlikte seçme görevini ifa etmemesi halinde bir üçüncü merciin bu atamayı yapması gereklidir. Böyle durumlarda andlaşma ile bu mercii belirlenmiştir ki bu da genellikle BM Genel Sekreteri, bir devlet başkanı veya UAD Başkanı olmaktadır.

Üyelerinin, görevlerini ifa ederken başta kendilerini atayan devlete karşı olmak üzere tam bir bağımsızlık içerisinde hareket ettiği komisyonun çalışma usulü, genellikle andlaşmada ortaya konulur.

Uzlaştırma komisyonunun göreve başlaması, genellikle uyuşmazlığın tarafları arasında belli bir müddet süren görüşmelerin sonuçsuz kalması üzerine olmaktadır. Eğer zorunlu uzlaştırma yöntemi kabul edilmişse, taraflardan birinin başvurusu, süreci başlatmaya yetecektir. İhtiyari uzlaştırma söz konusu ise tarafların bu konuda ortak başvuruda bulunması gerekmektedir.

Usul, genellikle yazılı ve sözlü aşamalar olmak üzere iki aşamalıdır. Taraflar, farklı bir usul de belirleyebilir. Aynı şekilde komisyon kural olarak tarafların isteği ile ya da re'sen araştırma, soruşturma yapabilir; bu çerçevede tanık dinleyebilir.

Uzlaştırma komisyonları gizli olarak yürüttüğü çalışmalarının neticesinde taraflar arasında uzlaşmayı sağlamışsa bu durumu tespit eden bir rapor tanzim eder. Eğer uyuşmazlık devam ediyorsa, durumun tespiti dışında çözüm önerileri de rapora dahil edilir. Raporun bağlayıcılığı, tarafların bu konudaki iradelerine bağlıdır (Pazarcı, 2013:461).

2.5.1. Filistin Uzlaştırma Komisyonu

12 Aralık 1948 tarihinde BMGK'nin 194 sayılı kararı ile ABD, Türkiye ve Fransa'nın üyesi olduğu "Filistin Uzlaştırma Komisyonu" kurulmuştur. Karar ile yurtlarına dönmek isteyen Filistinli mültecilerin ülkelerine dönmesi için gerekli işlemlerin yapılması ve bu suretle komşularıyla barış içerisinde yaşamalarının temini talep edilmiş, ilaveten İsraililerin tazminat ödemesi gerektiği ifade edilmiştir. Komisyonun kurulmasını istemeyen Arap devletlere karşın Türkiye, lehte oy kullanmıştır. Türkiye, bu davranışı ile birlikte 2000'li yıllara kadar sürecek olan İsrail yanlısı siyaset sürecini başlatmıştır.

Komisyon, bölgelerin sınırları, mülteciler ve Kudüs'ün statüsü olmak üzere üç konuyu ele aldı. Mısır, Ürdün, Lübnan ve Suriye'nin, İsrail ile protokol imzalamaları ve böylece bölünme kararıyla çizilen sınırları görüşmelerin başlangıç noktası olarak kabul etmeleri temin edildi. Komisyon'un planına göre silahsızlandırılmış Kudüs, orada mukim olan kişilerin ırklarına bakılmaksızın Arap ve Yahudi bölgelerine ayrılacaktı. Bu öneri Kudüs'e ilişkin BM'nin bakış açısına da esasında tersti (Buçukçu, 2015). Ancak Arap Devletleri'nin öncelikle mültecilerin iadesini istemeleri, İsrail'in de bölgesel sorunları önceliğine alması sebebiyle, Komisyon'un 1949 yılı görüşmeleri sonuca ulaşamadı. Oluşturulan bu komisyonun önerileri nihayetinde İsrail tarafından dikkate alınmadı ve fonksiyonellikten de uzak kaldı.

3. ULUSLARARASI UYUŞMAZLIKLARIN YARGISAL ÇÖZÜM YOLLARI

Uluslararası uyuşmazlıkların yargısal çözüm yolları, uluslararası hakemlik ve uluslararası mahkemeler olmak üzere iki türdür.

3.1. Uluslararası Hakemlik

Uluslararası teamül kuralları olarak ortaya çıkan hakemlik kurumu, 1899 ve 1907 La Haye Sözleşmeleri ile yazılı hale gelmiştir. 1907 La Haye Sözleşmesi'nin 37. Maddesine göre uluslararası hakemlik, devletlerin,

aralarındaki uyuşmazlıkları kendi seçecekleri hakemler vasıtasıyla çözmeleridir. Uluslararası hukukta, devletleri, ihtilafları yargısal yollara başvurarak çözme noktasında zorlayıcı bir kaide bulunmadığından, uluslararası hakemlik müessesesi de ihtiyaridir.

Hakemlik ile uzlaştırma komisyonu başta olmak üzere diplomatik çözüm yolları arasında farklar mevcuttur. Her şeyden önce hakemliğe müracaat için uyuşmazlığın net şekilde tespit edilmesi ve çözüm için uygulanacak kuralların da önceden belirlenmiş olması şarttır. İlâveten uluslararası teamül kurallarına göre de hakemlik kararlarına uyma yükümlülüğü vardır. Yani bu kararlar kesindir; temyiz mercii yoktur (Bozkurt vd., 2002: 234,236).

Uyuşmazlığın ve bu uyuşmazlığa uygulanacak kuralların tespit edildiği yazılı belgeye tahkimname veya hakemlik sözleşmesi denir. Usule ilişkin kurallar tahkimnamede yazılı değilse bu kuralları hakemler tayin eder. Uygulanacak kurallar tespit edilirken, başta taraflar arasında mevcut olan uluslararası andlaşmalar olmak üzere uluslararası hukukun tüm kaynakları dikkate alınır. Ancak tarafların, uyuşmazlığın sadece hakkaniyet ve nısfet kuralları ile çözümlenmesini isteme yetkisi de mevcuttur (Çelik, 1987:352).

Hakemler, uyuşmazlığı çözerken önceden belirlenen kurallar ve yetkiler içerisinde kalmak zorundadır. Hakemlerin iradesi; hata, hile, rüşvet veya ikrah ile sakatlanmış olabilir. Hakemlik kurallarına bütünüyle aykırılık söz konusu olabilir. Hakemler, taraflardan birini kayırmış da olabilir. Tüm bu ihtimallerde hakemlik kararı bir hüküm ifade etmeyecektir.

Hakem yargılaması neticesinde verilen karar diğer uyuşmazlıklar için bağlayıcı değildir. Yani sadece o özel uyuşmazlık için kesinlik taşıyarak taraflar için bağlayıcılık arz eder.

3.1.1. Eritre-Yemen Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Tahkimi

Eritre ve Yemen, ülkeleri arasında bulunan ada, adacık ve kayalıklar üzerindeki yetki sorununu çözmek için 21.5.1996'da 'İlkelere İlişkin Antlaşma'yı imzalamıştır (Koç, 2006:119). Bu antlaşma ile taraflar öncelikle aralarında mevcut sınırlandırma uyuşmazlıklarına ilişkin çözüm ilkelerini önceden belirlemiştir. 03.10.1996 tarihinde ise taraflar 'Hakemlik Antlaşması'nı akdederek iki aşamalı bir çözüm öngörmüştür. İlk olarak hakem heyeti, taraflar arasında mevcut olan uyuşmazlığın kapsamını belirleyecek ve bu işlemi yaparken taraf iddialarını da dikkate alacak, ikinci olarak ise ülkesel egemenlik konusu ile tarafların deniz yetki alanlarına ilişkin sınırlarını belirleyecektir (Eritre-Yemen Kararı, 1998).

Karara bakıldığında, sınırlandırmaya ilişkin yargılama yapılırken hakem heyetinin Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'ni (BMDHS) ve uluslararası teamül kurallarını dikkate aldığı görülmektedir. Eritre'nin BMDHS'ye taraf olmamasına karşın, uyuşmazlığa BMDHS'nin uygulanmasının sebebi tarafların bu yöndeki ortak talebidir. Karara göre, tarafların uluslararası teamül kurallarının uygulanması noktasında bir istemi olmamasına karşın heyetin bu kaidelerden de yararlanmasının sebebi BMDHS'nin zaten teamül kurallarıyla iç içe oluşudur.

Hakem heyetinin yargılaması neticesinde uyuşmazlık karara bağlanarak, taraf devletlerin deniz yetki alanları belirlenmiş ve böylece sorun barışçıl şekilde çözüme kavuşturulmuştur.

3.2. Uluslararası Uyuşmazlıkların Barışçı Çözümünde Uluslararası Mahkemeler

3.2.1. Genel Olarak

Uluslararası mahkemeler, bir uluslararası örgüt kararıyla ya da devletler arasındaki andlaşma ile kurulur. Kararları bağlayıcıdır. Uluslararası mahkemeler ile uluslararası hakemlik arasında çeşitli farklar mevcuttur. Uluslararası mahkemelerin hakemlikten farklı olarak yerleşik yargılama usulleri, sürekli görev yapan yargıçları ve belirli bir merkezi vardır. Sayılan bu hususlarda uyuşmazlığın tarafı olan devletler, hakemlikte olduğu kadar belirleyici bir aktör değildir (Meray, 1975:352). İlâve olarak, devletler arasında kurulmuş olan uluslararası mahkemelerde, uluslararası örgütlerin ve özel gerçek-tüzel kişilerin taraf sıfatına sahip olması mümkün değildir.

Uluslararası hukuk arenasındaki ilk uluslararası mahkeme, Orta Amerika Adalet Divanı'dır. Nikaragua, Honduras, Guatemala, El Salvador ve Kosta Rika arasında akdedilen uluslararası andlaşma ile

kurulmuştur. 12.03.1908'de kurulan mahkeme, 12.03.1918 tarihine kadar faaliyetine devam etmiştir (Pazarıcı, 2013:476).

Milletler Cemiyeti döneminde kurulan ve faaliyet gösteren uluslararası mahkeme ise, Uluslararası Sürekli Adalet Divanı'dır (USAD). 1922-1946 yılları arasında faaliyet göstermiştir.

Birleşmiş Milletler döneminde, USAD'ın yerini Uluslararası Adalet Divanı (UAD) almıştır. UAD dışında halen görev yapan bir diğer uluslararası mahkeme ise Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi'dir.

3.2.2. Uluslararası Adalet Divanı

3.2.2.1. Yapısı

UAD'nin yapısı, Divan Statüsü'nün 2-33. Maddeleri ile Divan İçtüzüğü'nün 1-18. ve 32-37. Maddeleri ile belirlenmiştir. Bu hükümlere göre UAD, on beş hakimden oluşur. Hakimlerin altısı Asya ve Afrika devletlerinden, iki hakim bir dönem Doğu Bloku olarak adlandırılan devletlerden, ikisi Güney Amerika devletlerinden, biri ABD'den ve dördü Batı Avrupa devletlerinden seçilir.

Hakimler BMGK ve BM Genel Kurulu tarafından seçilir. Hakim adaylarının seçilebilmesi için Genel Kurul'da salt çoğunluk, BMGK'de ise sekiz kabul oyu gerekir. BM üyesi olmadan UAD Statüsü'ne taraf olanlar da Genel Kurul'da oy kullanabilir. BMGK sürekli üyelerinin veto hakkı da yoktur. Bir devletten en fazla bir hakim seçilebilir.

Dokuz yıl için seçilen hakimler, görev sürelerinin bitiminde yeniden seçilebilir. Toplantı yeter sayısı dokuzdur.

3.2.2.2. Yetkisi

UAD'nin iki çeşit yetkisi vardır:

- Uluslararası örgütlerin veya BM organlarının başvurusu sonucunda danışma görüşü verme yetkisi,
- Devletler arası bir meselede bağlayıcı karar tesis etme yetkisi.

3.2.2.2.1. Danışma Görüşü

UAD'de görülen davalarda devletler dışındaki kişiler taraf olamazlar. Bu sebeple UAD'ye danışma görüşü verme yetkisi tanınmıştır. BM Şartı'na göre BMGK veya BM Genel Kurulu yanında, BM'nin diğer organları ile bazı uluslararası örgütler, UAD'ye bir konuda görüş vermesi için danışma talepli başvuruda bulunabilirler.

Her konuda UAD'ye danışma görüşü başvurusunda bulunulabilir ancak halihazırda devletler arasındaki fiili bir uyuşmazlığa ilişkin temel noktalara veya fiili verilere dair danışma görüşü talebi UAD'ce kabul edilmemektedir (1950, 72). Başvurunun, fiili verilere ilişkin olup olmadığına ilişkin nitelendirme her somut olaya göre ayrı ayrı UAD tarafından yapılacaktır (1951, 19-20).

3.2.2.2.2 Bağlayıcı Karar

UAD, devletler arası bir meselede yaptığı muhakeme neticesinde bağlayıcı karar tesis edebilir. Bunun için ise ilgili devletin UAD önünde taraf olma ehliyetinin olması gereklidir. Taraf olma ehliyeti ise üç yolla elde edilir. Öncelikle her BM üyesinin, kendiliğinden UAD Statüsü'ne de taraf olması sebebiyle taraf ehliyeti bulunacaktır. BM üyesi olmamasına karşın Statü'ye taraf olanlar da bu ehliyete sahiptir. Ancak bu devletlerin ehliyete sahip olma şartlarını BMGK'nin tavsiyesi üzerine BM Genel Kurulu belirleyecektir. Son olarak, devletler bir bildirim ile UAD'nin yetkisini tanıdığını bildirirse, Güvenlik Konseyi tarafından bu devlete taraf sıfatı tahsis edilebilir.

Devletler arasındaki bir uyuşmazlığın UAD önüne getirilebilmesi tarafların rızasına bağlıdır. Bu da dört yolla olur (Pazarıcı, 2013:481):

- Tahkimname düzenlemek,
- Uluslararası andlaşma yapmak,
- Tek taraflı bildirimde bulunmak,
- Forum prorogatum seçeneği ile.

Tahkimname yolu, uyuşmazlığın ortaya çıkmasından sonra başvuru olan bir yöntemdir. Tahkimnamede uyuşmazlığın konusu ve tarafları açıkça belirtilmelidir. Uluslararası andlaşma yapma yolu ise uyuşmazlığın

ortaya çıkmasından önce gerçekleşebilen bir yoldur. Taraflar, bir meseleye ilişkin aralarında çıkabilecek uyuşmazlıkları UAD'ye götürmeyi önceden kabul ve taahhüt ederler. Böyle bir durumda tek taraflı başvuru yeterli olacaktır.

Devletler, BM Genel Sekreterliği'ne yapacakları koşullu ya da koşulsuz, süreli ya da süresiz bir bildirimle de UAD'nin yargı yetkisini kabul edebilir. Forum prorogatum ise bir devletin tek taraflı olarak UAD'ye başvurması sonrasında, UAD Statüsü'ne taraf olmayan diğer devletin UAD önündeki davaya katılması durumudur. Bu yolla UAD'nin yetkisi de zımnen kabul edilmiş olmaktadır. Bu yöntem, uyuşmazlığın tarafı olup Statü'ye taraf olmayan bir devleti dolaylı yoldan yargı önüne çekme yöntemidir (Rosenne, 1965:344-345).

UAD, vermiş olduğu çeşitli kararlarda forum prorogatum yönteminin birkaç yolla mümkün olabileceğini ifade etmiştir. Bu yollar,

- UAD'ye verilen cevapta UAD'nin yetkisinin kabul edilmesi (1948, 27-28),
- Uyuşmazlığın esasına dair sorunların UAD önünde cevaplanması ya da meselenin özüne dair bir karar alınmasına sessiz kalınması (1951, 78),
- Yetkisizlik itirazında bulunulmaması ya da bu yöndeki bir itirazdan vazgeçilmesi (1952, 113-114).

3.2.2.3. UAD Tarafından Uygulanan Kurallar

UAD'nin yargılama esnasında uygulayacağı kural ve kaynaklar; uluslararası andlaşmalar, uluslararası teamül kuralları, hukukun genel ilkeleri, yargısal kararlar ve doktrindir. Eğer tarafların açıkça rızası varsa, mesele hakkaniyet ve nısfet ilkelerine göre de çözümlenebilir. Bu rıza, tahkimnamede belirtilebileceği gibi, dava görülürken de açıkça verilebilir (İnan, 1982:62-63).

3.2.2.4. Usule İlişkin Kurallar

3.2.2.4.1. Danışma Görüşlerinde

UAD, danışma görüşüne ilişkin başvuruyu, Statü'ye taraf olan tüm devletlere bildirir. Ayrıca konuyla ilgisi olan devletlere de istemeleri halinde bilgi ve belge verebilecekleri bildirilir. Kendisine bu yönde bildirim yapılmayan ancak bilgi ve belge sunmak isteyen devlete bu fiil için izin verme yetkisi UAD'ye aittir.

Danışma görüşü talebi, devletler arasında halen var olan bir uyuşmazlığa ilişkin ise ve uyuşmazlığın tarafı olan devletlerin UAD'de hakimi yoksa UAD, bu devletlere bir hakim atayabileceklerini bildirir. Unutulmaması gerekir ki, danışma görüşünün verilmesi eğer uyuşmazlığı esastan çözecek nitelikte olacaksa danışma görüşü talebinin reddedilmesi gerekir.

3.2.2.4.2. Davalarda

UAD nezdinde dava açılması durumunda da Statü'ye taraf devletlere bildirim yapılmakta, ayrıca BM üyesi devletler de bilgilendirilmektedir. UAD'de açılan dava, yazılı ve sözlü olmak üzere iki aşamalıdır.

Davanın tarafı olan devletler dışında bir üçüncü devlet, uyuşmazlığın kendisini de etkilediğini belirtirse davaya müdahale talebinde bulunabilir.

3.2.2.5. UAD'nin Danışma Görüşü ve Kararı

3.2.2.5.1. Danışma Görüşü

UAD İçtüzüğü'ne göre danışma görüşü, şu unsurları taşımaktadır:

- Kararın okunduğu tarih,
- Hakimlerin isimleri,
- İzlenen usule ilişkin kısa bilgi,
- Hadiseler,
- Hukuki gerekçeler,
- Soru-cevaplar,
- Oyçokluğunu oluşturan hakim sayısı,
- Asıl metin dili.

Karara muhalefet şerhi koymak ve buna ilişkin gerekçe yazmak mümkündür. Danışma görüşleri bağlayıcı değildir.

3.2.2.5.2. Karar

UAD, kararlarını toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile alır. Eşitlik olması durumunda başkanın oyu esas alınır. UAD'nin bir davada alabileceği karar çeşitleri şunlardır:

- Yargılamanın iadesi,
- Yorum kararı,
- Katılma kararı,
- Öze dair karar,
- Yetki kararı,
- Geçici koruma önlemleri kararı,
- Usul kararı.

Bu unsurlara ilaveten danışma görüşünde yer alması gerekli olan ve yukarıda ifade ettiğimiz unsurlar da kararlarda yer alır. Aynı şekilde hakimler karara muhalefet şerhi koyabilir ve karşıt gerekçe yazabilirler. Kararlar, yalnızca tarafları bağlar ve kesindir.

Taraflar, tek tek veya birlikte kararın yorumunu UAD'den isteyebilirler. Yargılamanın iadesi ise, bu talebi haklı kılan olayın ortaya çıktığı tarihten itibaren 6 ay içerisinde talep edilmelidir. Her halde bu istem, kararın üzerinden 10 yıl geçmesiyle yapılamaz. Yorum ve yargılamanın iadesi asıl kararı veren mercii tarafından yapılır.

3.2.3. Kosova'nın Bağımsızlık İlanına İlişkin UAD Danışma Görüşü

17 Şubat 2008 tarihinde Kosova'nın bağımsızlık ilan etmesinin ardından, bu bağımsızlığı kabul etmeyen Sırbistan'ın BM Genel Kurulu'na başvurması üzerine Genel Kurul, konuya ilişkin danışma görüşü almak için UAD'ye başvurmuştur.

Bazı devletler, konuyla ilgili olarak devletin ülkesiyle bölünmez bir bütün olduğunu belirterek bağımsızlığın uluslararası hukuka aykırı olduğunu iddia etmiştir. UAD ise bu yönde bir bağımsızlık ilanının genel manada uluslararası hukuka aykırılık teşkil etmeyeceğini ifade etmiştir (Mutuş ve Vatansever, 2010:9-10).

UAD, BM'nin, Kosova'nın kendi kendisini yönetebilmesi amacıyla BM gözetiminde bir geçici yönetim oluşturulmasına ilişkin 1244 sayılı kararını da inceleyerek, bu kararın Kosova'daki öz yönetime ilişkin olduğunu, Kosova'nın bağımsızlığını açıkça veya zımnen yasaklayan bir hükmü taşımadığını belirtmiştir (Arsava, 2009:17). Neticede UAD, Kosova'nın bağımsızlık ilanının uluslararası hukuka uygun olduğuna karar vermiştir.

Bahsi geçen başvuru, BM Andlaşması'nın 96/1 maddesi ile BM Genel Kurulu'na verilen doğrudan danışma görüşü talep etme yetkisi neticesinde yapılmıştır. Bu yönüyle önemli bir örnek teşkil etmektedir.

4. SONUÇ

Uluslararası uyuşmazlıkların barışçı çözüm yolları diplomatik ve yargısal olmak üzere iki türdür. Diplomatik yollar; görüşmeler, dostça girişim, arabuluculuk, araştırma, soruşturma ve uzlaştırmadır. Yargısal yollar ise hakemlik ve mahkeme şeklindedir.

Çalışmamız neticesinde ortaya çıkan husus, yargısal yolların diplomatik yollara nazaran daha etkin ve yetkin sonuçlar verdiğidir. Bu durumda en etkili unsur ise bağlayıcılık faktörüdür. Yukarıda verdiğimiz örneklere bakıldığında diplomatik çözüm yollarının birçoğunun kalıcı bir çözümü ortaya koyamadığı, hatta yetersiz kaldığı görülmektedir. Oysa Eritre-Yemen tahkimine bakıldığında, hakem heyetinin vardığı sonuca her iki taraf da uymuş ve sınırlandırmaya ilişkin uyuşmazlık son bulmuştur.

Uluslararası hukukta kuvvet kullanma yasağının ihlal edilmesinin önüne geçilebilmesi için barışçı çözüm yollarının daha verimli ve sık kullanılmasının şart olduğu açıktır. Zira kuvvet kullanma yasağının ihlalinin önlenmesi, uluslararası barışın ve insan haklarının korunması, hatta savaş suçlarının da önlenmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Bu itibarla devletlerin iyiniyetli ve çıkan sonuç ve

önerilere uyacak şekilde bu yolları işletmesi elzemdir. Devletlerin hassasiyetleri sadece kendi ülkelerini ya da vatandaşlarını ilgilendiren durumlarla sınırlı kalmamalı, Tüm Devletler küresel sorunların çözümünde yer alarak, çözüme katkı sağlama gayreti içinde olmalıdır. Eğer uygulama bu şekilde olursa, kuvvet kullanımı bir yana sorunların mahkemeye taşınmasının dahi önüne geçilebilecektir.

Kaynakça

- Arsava, F. (2009). Self Determinasyon Hakkı ve Kosova. *Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi*, 5(17), 1-21.
- Bercovitch, J., Anagnason ve J., Wille, D. (1991) Some Conceptual Issues and Empirical Trends in the Study of Successful Mediation in International Relations. *Journal of Peace Research*, 28(1), 7-17.
- Bozkurt, E., Kütükçü, M., Poyraz, Y. (2003). *Devletler Hukuku*, Ankara: Yetkin Yayınları.
- Buçukçu, Ö. (2015), Filistin-İsrail Barış Süreci ve Kudüs, <http://www.sde.org.tr/tr/newsdetail/filistin-israil-baris-sureci-ve-kudus/4432> , Erişim Tarihi: 28.01.2017.
- Buergenthal, T., Maier, H. (1985). *Public International Law in a Nutshell*. West Publishing Company.
- Çelik, E. (1987). *Milletlerarası Hukuk 2*, İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Dupuy, R. (1992). *Uluslararası Hukuk*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- ICJ, Reports, 1948.
- ICJ, Reports, 1950.
- ICJ, Reports, 1951.
- ICJ, Reports, 1952.
- ICJ, Reports, 1969.
- İnan, Y. (1982). *Uluslararası Adalet Divanının Yargı Yetkisi*, Ankara: Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi.
- Koç, M. (2006). *Uluslararası Hukukta Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Gelişmeleri ve Türkiye'nin Deniz Alanlarının Sınırlandırılması*, (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Meray, Seha L.: Devletler Hukukuna Giriş 2, Ankara 1975.
- Mutuş, C., Vatansever, M. (2010). *Kosova'nın Bağımsızlığı Yeniden Müzakereye Açılabilir mi? UAD'nin Kosova'nın Tek Taraflı Bağımsızlık İlanının Uluslararası Hukuka Uygun Olup Olmadığı Konusundaki Danışma Görüşününün Analizi*, USAK AB Araştırmaları Merkezi, Ankara.
- Pazarıcı, H. (2013). *Uluslararası Hukuk*, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Reçber, K. *Uluslararası Hukuk*, Bursa: Dora Yayıncılık.
- Rosenne, S. (1965). *The Law and Practice of International Court*, Vol. I, Boston: Martinus Nijhoff Publishers.
- Zürih Protokolleri, http://www.mfa.gov.tr/site_media/html/zurih-protokolleri-tr.pdf, (Erişim Tarihi: 11.01.2017).
- Declaration of Principles On Interim Self-Government Arrangements, <http://www.unsco.org/Documents/Key/Declaration%20of%20Principles%20on%20Interim%20Self-Government%20Arrangements.pdf> , (Erişim Tarihi: 12.01.2017).
- Annan Planı, <http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0022343391028001003>, (Erişim Tarihi: 13.01.2017).
- <http://arsiv.sabah.com.tr/ozel/3142/annan.pdf> , (Erişim Tarihi: 14.01.2017).
- <http://www.trthaber.com/haber/dunya/bmgk-uyeleri-kimyasal-silah-komisyonunda-anlasti-203013.html>, (Erişim Tarihi: 14.01.2017).
- <http://www.trthaber.com/haber/dunya/bm-suriye-rejimi-3-kez-kimyasal-silah-kullandi-278366.html>, (Erişim Tarihi: 14.01.2017).
- Eritre-Yemen Kararı, 1998, http://legal.un.org/riaa/cases/vol_XXII/209-332.pdf, (Erişim Tarihi: 01.02.2017).